

Tiesitkö, että Minna Canthilla on alavutelalaiset sukujuuret?

Pahajoen kylään Pömpelin tilan vuonna 1794 perustanut uudisraivaaja Antti Antinpoika oli kirjailija Minna Canthin isoäidin isä.

Tänä vuonna on kirjailija Minna Canthin syntymästä tullut kuluneeksi 175 vuotta. Nyt juhlatuotena on hyvä nostaa esiin hänen Alavudelle johtavat sukujuurensa. Sukuyhteys Pahajoen eli nykyisen Jokivarren kylän Pömpelin taloon ei ole yleisesti tunnettu. Pömpeli sijaitsee lapsuudenkotini naapurissa, mutta en itsekään muista asiasta puhutun. Isäni jälkeensä jääneistä papereista Alavus-yhteys kuitenkin ilmeni.

Minnan äidin puoleinen suku tunnetaan hyvin. Hänen isänsä suvussa on sen sijaan ollut paljon arvoituksellisuutta. Minnan isä oli avioton lapsi ja isän isää ei edelleenkään tunneta. Isän äiti Maria Antintytär mainitaan joissakin Canthin elämänerköissa, mutta edel-

liseen, Alavudella asuneeseen sukupolveen asti ei kirjoissa ole päästy.

Vuonna 1994 on tampereilainen Pentti Heinonen kuitenkin esitellyt sukututkimusseuransa vuosikirjassa Canthin sukutiedot ja siinä yhteydessä Pömpelin sukujuurenkin. Asian on selvittänyt samoihin aikoihin myös alavutelainen Veikko Havelin, joka oli itsekin Canthin sukua.

Pömpelin perustaja Antti Antinpoika

Torpparin poika, renki Antti Antinpoika, muutti perheineen Alavudelle vuonna 1794. Antin vaimo oli sotilaan tytär Maria Aatamintytär Silfverberg. Kumpikin oli syntynyt Messukylässä eli nykyisen Tampereen alueella 1761.

Aluksi he asuivat Sapsalamminkylän Olkkosen tilalla,

mutta perustivat jo 1796 Pömpelin tilan Pahajoen kylään. Tilan nimi oli aluksi Bömböle ja Pömbölä. Pariskunnalle syntyi neljä lasta, joista kaksi, Teiskossa 1793 syntynyt Maria Antintytär ja kuopus Antti Antinpoika elivät aikuisiksi.

Pahajoelle syntyi 1700-luvun viimeisen vuosikymmenen aikana monta uutta tilaa. Messukylästä oli kotoisin myös esi-isäni Antti Nurmelin, joka perusti Pahajoen kylään Tastulan 1790 ja Seinäjärvelle Norrvikin 1801. Tampereen liepeiltä tulivat Vajesojan, Myllymäen, Pukkilan ja Jokelankin ensimmäiset isännät. Kylän nimi muuttui 1900-luvun alkuaikoina Jokivarreksi, kun kylä alettiin nimetä koulupiirien mukaan.

Pömpelin ensimmäinen isäntä Antti Antinpoika kuoli 20.9.1798 vain 36-vuotiaana.

Pömpelin nykyisen talon on rakentanut vuonna 1867 isäntä Heikki Heikinpoika yhdessä poikansa Tuomaan kanssa seinästä löytyneen vuosiluvun mukaan. Tuomaan poika Tuomas Nestor tunnettiin Alavudella myöhemmin nimellä Tuomas Aho. Hän oli tervaskanto, joka saavutti 106 vuoden iän. Talo kalusteineen on yhä pystyssä. KUVA: ERKKI NORJA

Kuolinsyytä ei ole kirkonkirjoihin merkitty, mutta Alavudella riehunut paha isorokko-epidemia vei silloin runsaasti väkeä hautaan.

Leski Maria Aatamintytär synnytti nuorimman lapsensa Antti Antinpojan 16.5.1799 eli isän kuoleman jälkeen. Maria meni uusiin naimisiin syksyllä 1799 Pömpelin rengin Abraham Bohmin kanssa. Mäihittakoon, että Abrahamin isää, Alavuden ruotusotilasta Anders Moabinpoika Bohmia pidetään Runebergin sotavanhuksen esikuvana.

Tässä vaiheessa lapsista vanhempi, Maria Antintytär, muutti sukulaistensa hoiviin Teiskoon ja edelleen Messukylään. Antti-poika jäi Alavudelle, meni naimisiin Mariajuhontytär Lanamäen kanssa ja päätyi Kuortaneen Haaviston isännäksi. Pariskunta sai usei-

ta lapsia. Yksi heistä oli Antero Havelin, Alavuden lukkari vuosina 1861-1878.

Maria Antintytär, Minnan isoäiti

Alavudelta lapsena tullut Maria työskenteli Messukylässä ja Teiskossa useissa paikoissa piikana ja itsellisenä. Hänelle syntyi Messukylän Ala-Erkki-län Jussilan torpassa 7.4.1816 poika Gustaf Wilhelm, Minna Canthin tuleva isä. Gustafin isä on jäänyt tuntemattomaksi. Maria Antintytär sai vielä kaksi lasta, mutta ei mennyt koskaan naimisiin.

Gustaf Wilhelm Johnson, Minnan isä

Gustaf Wilhelm pestautui 15-vuotiaana vuonna 1831 Finlaysonin puuvillatehtaan työntekijäksi. Siinä yhteydessä hän sai sukunimen John-

son. Gustaf oli lahjakas ja kohosi nopeasti esimiesasemaan. Hän meni 23-vuotiaana naimisiin piirilääkärin piian Ulrika Antintyttären kanssa.

Tytär Ulrika Wilhelmina eli Minna syntyi 19.3.1844, Gustaf 1850 ja Augusta 1852. Minnan ollessa 8-vuotias siirtyi Gustaf Johnson Kuopioon Finlaysonin lankakaupan hoitajaksi ja myöhemmin omistajaksi.

Kirjailija, toimittaja Minna Canth

Minna Johnson meni naimisiin lehtori Ferdinand Canthin kanssa 1865. Mies kuoli lasten ollessa alle 14-vuotiaita.

Jäätyään seitsemän lapsen yksinhuoltajaksi toimi Minna Canth isänsä jälkeen tekstiili- ja lankakauppiaana. Hän tuli tunnetuksi myös huomattavana, edistyksellisenä näytelmäkirjailijana sekä lehtinaisena.

Lukijan juttu

Minna Canthin isä Gustaf Johnson ja sisar Augusta noin vuosina 1860-62.

Hän oli tasa-arvon puolustaja sekä naisten ja heikompien oikeuksien edistäjä. Minna Canth kuoli 53-vuotiaana 12.5.1897. 1897

Erkki Norja

Minna Canth nuorena. Vanhat kuvat: Kuopion kulttuurihistoriallinen museo

PÖMPELIN TALO JA TORPAT ALAVUDEN JOKIVARRELLA 1796 - 1920

Talot ja torpat ovat tässä perustamisen mukaan aikajärjestyksessä vuoteen 1920 saakka. Kantatilaan isonjaon jälkeen kuuluneista maista on tämänkin jälkeen lohkaistu useita tiloja, mutta niistä ei ole tarkempia tietoja saatavilla julkisista lähteistä. Maanmittauslaitoksen rekisterin mukaan tällä hetkellä näyttää mailla olevan 25 tilaa, joista muutamalla on useampia lohkoja eri paikoissa.

PÖMPELIN KANTATILA

Pömpelin talon olivat perustaneet vuonna 1796 Messukylästä kotoisin olleet Antti Antinpoika Kapee s. 20.10.1761 ja Maria Aatamintytär Silberberg s. 20.2.1761. He näkyvät olleen Messukylän Hatanpään kartanossa renkinä ja piikana naimisiin mennessään. Ensimmäinen lapsi Helena syntyi Messukylässä. Antti oli sen jälkeen renkinä Teiskon Tanhuanpäässä noin vuoteen 1794 jolloin muuttivat Alavudelle. Toinen tytär Maria oli syntynyt Teiskossa. Antti oli ensin Sapsalammilla Olkkosen talon vuokraisäntänä vuoden verran. Sitten hänestä tuli Alavuden Jokivarren kylän Pömpelin talon perustaja ja ensimmäinen isäntä vuosiksi 1796-1798. Talosta käytettiin alkuaikoina nimeä Anttila perustajansa etunimen mukaan. Antti kuitenkin kuoli jo syksyllä 1798.

Leskeksi jäänyt Maria meni vuoden kuluttua uusiin naimisiin Asunmaan maalla sijainneen Nokian sotilastorpan pojan Aabraham Antinpoika Bohmin e. Vidgen kanssa. Aabraham oli syntynyt 3.10.1770 Ilmajoella. Aabraham ja Maria kumpikin kuolivat Suomen sodan aikoihin punatautiin ja Pömpeli jäi autioksi pariksi vuodeksi. Aabraham Bohmin isännöyden aikana talosta on alettu käyttämään nimeä Bömböle, joka on 1800-luvun aikana sitten muuttunut Pömpeliksi. Virallisissa papereissa Anttila-nimi näkyy säilyneen Pömpelin rinnalla 1820-luvulle saakka. Antin ja Marian neljästä lapsesta kaksi eli aikuisiksi asti. Aabrahamin ja Marian liitosta syntynyt ainoa poika kuoli jo parin kuukauden ikäisenä. Tytär Maria lähti takaisin Teiskoon vuoden 1810 tienoilla ja poika Antti löytyy Sapsalammin Harjumäestä renkinä rippikoulun käytyään. Ehkä oli siellä kasvattina siihen saakka.

Talon seuraava isäntä, Alavudella 4.1.1780 syntynyt Heikki Tuomaanpoika Tusa avioitui vuonna 1804 Jokivarren Pukkilan talosta kotoisin olleen Kaisa Paavontyttären kanssa. Kaisa oli syntynyt 24.6.1778 Harjun pitäjässä ja muuttanut vanhempiensa mukana Pukkilaan. Heikki näkyy aluksi asuneen vävynä Pukkilassa vaimonsa kanssa. Asettui vuonna 1809 asumaan saman kylän Hallilan taloon edellisen isännän muutettua vaimonsa kotiin Ikkalaan. Heikki muutti kuitenkin jo noin vuoden kuluttua autiona olleeseen Pömpelin taloon. Oli sen isäntänä kuolemaansa saakka vuosina 1810-1818.

Heikin jälkeen Pömpeliä hoiti hänen leskensä Kaisa pari vuotta. Hän avioitui uudelleen syksyllä 1820 Kuortaneen Kahran talossa renkinä olleen Heikki Heikinpojan kanssa. Alavuden rippikirjoihin Heikki oli aluksi merkitty syntyneeksi 26.6.1784 Alavudella ja myöhemmin Töysässä. Todennäköisesti oli syntynyt Rantatöysästä, joka kuului siihen aikaan Töysään. Heikki isännöi sitten vävynä taloa Kaisan kuolemaan asti vuonna 1844. Leskeksi jäätyään Heikki

avioitui vuonna 1845 Sapsalammin Rajalahdessa 21.7.1808 syntyneen Marketta Joosepintyttären kanssa ja asui sen jälkeen uuden perheensä kanssa Pömpelin maalla olleessa Pakolan mäkituvassa.

Kaisan kuoltua talon isännöyden otti hänen ensimmäisestä avioliitostaan Heikki Tuomaanpoika Pömpelin kanssa 2.2.1816 syntynyt Heikki Heikinpoika. Hänen vaimonsa oli Kaisa Tuomaantytär o.s. Jääskä s. 14.8.1819 Alavudella. Hän oli sitten Pömpelin isäntä vuoteen 1870 saakka. Hänen kerrotaan rakentaneen Pömpeliin uuden päärakennuksen yhdessä seuraavan isännän, poikansa Tuomaan kanssa vuoden 1868 tienoilla.

Tuomas Heikinpoika oli syntynyt 11.7.1846 Alavudella. Hän avioitui vuonna 1869 Töysän Sorilan talon Kangasniemen torpasta kotoisin olleen Anna Liisa Matintyttären kanssa. Anna oli syntynyt 5.1.1844. Tuomas oli Pömpelin talon viimeinen Pömpeli-nimeä kantanut isäntä. Henkikirjan mukaan saantokirja on päivätty 3.12.1870. Hän myi vuonna 1899 puolet Pömpelistä suutari Iisakki Iisakinpoika Löyvälle, joka oli asunut Pömpelissä perheineen vuodesta 1898 alkaen. Tämän jälkeen kirkonkirjaan oli Pömpeliin merkitty kolme talollista nimittäin Tuomas, Tuomaan vävy Juho Matinpoika Raja-aho ja Iisakki Löyvä. He jatkoivat talon asumista kanssa-asukkaina vuoteen 1903 saakka.

Juho Kustaanpoika Etelämäki muutti 2.3.1903 Pömpeliin perheineen Peräseinäjoelta. Hän oli syntynyt Alavudella Pynttärin talon Etelämäen torpassa 9.2.1870. Hänen vaimonsa oli Kaisa Matilda Juhontytär o.s. Pohjasniemi, s. 29.3.1870 Alavudella. Juho näyttää ostaneen Iisakki Iisakinpoika Löyvältä hänen siihen saakka omistamansa puolikkaan. Iisakki muutti perheineen pois Pömpelistä silloin. Kiinnityskirja on päivätty 26.2.1904. Juho sen jälkeen kirjattu henkikirjaan Pömpelin toisen puolikkaan talolliseksi. Toisen puolikkaan isännäksi on sen jälkeen kirjattu Tuomas Heikinpoika Pömpeli kanssa-asukkaanaan vävynsä Juho Raja-aho.

Vaimonsa kuoltua vuonna 1907 Tuomas muutti pois Pömpelistä ja asui sen jälkeen Pukkilan maalla olleessa mäkituvassa yhdessä poikansa Tuomaan ja tyttärensä Marian kanssa. Mäkituvan nimi oli henkikirjan mukaan Aho ja se näkyy olleen poika Tuomaaan nimissä. Isä-Tuomas myi Pömpeliin jääneet maansa vähitellen ulkopuolisille. Myös torpat itsenäistyivät samoihin aikoihin. Pömpelin kantatila on edelleen Juho Etelämäen jälkeläisten omistuksessa.

PAKOLAN MÄKITUPA

Tuvan paikkaa ei löydy kartoilta eikä sille ole annettu nimeäkään kaikissa kirkon- ja henkikirjoissa. Henkikirjoista päätellen se on ollut samalla alueella Edesjärven takana kuin myöhemmin perustettu Salmenmäen torppa. Historiatietoa asiasta ei ole löytynyt mutta on voinut olla jo sotien aikana pakopaikkana ja saanut siitä nimensä kuten monet muut samannimiset paikat..

Mäkituvan ensimmäiset asukkaat vuodesta 1846 alkaen näkyvät olleen Pömpelissä aikaisemmin vävyisäntänä ollut Heikki Heikinpoika Pömpeli ja uusi vaimonsa Marketta Joosepintytär Rajalahti. Heikki kuoli vuonna 1854 ja Marketta asui lastensa kanssa Pakolassa noin vuoteen 1861.

Seuraavat asukkaat Pakolassa olivat Matti Efraim Juhonpoika Vajesoja, s. 9.1.1839 Alavudella, ja Alavuden Salonkylästä Salon talosta kotoisin ollut Kaisa Juhontytär, s. 14.12.1839 Töysässä. He avioituivat vuonna 1860 ja asuivat aluksi Kaisan kotona. Vuoden 1862 paikkeilla he muuttivat Pakolaan ja sieltä jo parin vuoden kuluttua tyhjilleen jääneeseen Salmenmäen torppaan. Pakolaan ei Matin perheen lähdön jälkeen enää kirjattu uusia asukkaita ja näyttää sen jälkeen yhdistetyn Salmenmäen torppaan.

SALMENMÄEN TORPPA

Salmenmäen torpan perusti vuonna 1855 Pakolan mäkituvan läheisyyteen Nikodeemus Annanpoika Levin. Hän oli syntynyt Alavudella Haverin talossa 20.10.1823 ja avioitunut vuonna 1945 Vetämäjärvellä renkinä ollessaan Välimaan mäkituvan Maria Kaapontyttären kanssa. Maria oli syntynyt 8.4.1825 Alavudella. Nikodeemus asui sen jälkeen vävynä Välimaan mäkituvassa kymmenkunta vuotta ennen Salmenmäkeen muuttoaan. Perhe muutti Salmenmäestä vuoden 1864 tienoilla Vajesojan Linjalaan torppariksi.

Levinien jälkeen Salmenmäen torppareiksi muutti Pakolan mäkituvassa pari vuotta perheineen asunut Matti Efraim Juhonpoika Pakola e. Vajesoja. He olivat Salmenmäen torppareina vuoteen 1874 jonka jälkeen muuttivat torppareiksi Matin kotitalon Vajesojan Raja-ahon torppaan.

Vuodesta 1874 alkaen torpparina oli edellisen perheen emännän veli Erkki Juhonpoika Salo, s. 19.9.1843 Töysä, ja vaimonsa Liisa Juhontytär Mäenpää, s. 23.6.1841 Töysä. Hän isännöi Salmenmäkeä sitten vuoteen 1909 saakka.

Erkin jälkeen Salmenmäkeä isännöi hänen poikansa Juho Heikinpoika, s. 19.2.1872 Alavus, ja vaimonsa Maria Juhontytär Lähteenmaa, s. 27.9.1872 Alavus. Juho lunasti torpan itsenäiseksi tilaksi vuonna 1916. Kiinnekirja on päivätty 11.9.1916. Salmenmäki on edelleen hänen jälkeläistensä omistuksessa.

JUSTIINA SOININ MÄKITUPA

Vuonna 1885 Pömpelin talon maalla olleeseen mäkitupaan muutti Jokivarren Soinin talon leskiemäntä Justiina Juhontytär o.s. Norrbacka kahden lapsensa kanssa. Justiina oli syntynyt Alavudella 28.9.1839 Ikkalan talon Norrbackan torpassa. Justiinan asumalle mäkituvalle ei ole kirjoihin annettu nimeä eikä paikkakaan ole tiedossa. Justiina asui mäkituvassa vuonna 1915 tapahtuneeseen kuolemaansa saakka.

MANTTAALIN TORPPA

Manttaalin torpan perustaja Siimon Valentin Ruskanen oli syntynyt Vaisojan talon Ruskasen torpassa 23.4.1861. Hän avioitui vuonna 1886 Anna Kaisa Samuelintytär Pukkilan kanssa. Anna oli syntynyt Sapsalammin Hannukselan Seppä nimisessä torpassa 6.4.1864 mutta muuttaneet Pukkilan talosta lohkaistulle tilalle vuonna 1868. Siimon ja Anna saivat torpan paikan Pömpelin Manttaalinmäeltä jonne päästiin muuttamaan rippikirjan mukaan vuonna 1887. Manttaalia he asuivat vuoteen 1898 saakka, jonka jälkeen olivat Hevonkosken Koskelan talon isäntäväkenä.

Tyhjilleen jääneeseen Manttaaliin muutti Sapsalammin Knuuttilan talon Rasinahon torpasta kotoisin ollut Jaakko Matinpoika Rasinaho, 23.7.1868 Alavudella. Hänen vaimonsa oli Kaisa Kaapontyttären o.s. Kuivisto, s. 29.10.1870 Alavudella. He asuivat Manttaalia vain vuoteen 1899 ja muuttivat sen jälkeen Jokivarren Halliseen talollisiksi.

Vuoden 1900 jälkeen tutkittavissa olevista henkikirjoista ei löydy tietoa että Manttaalin torpassa olisi sen jälkeen ollut torpparia. Paikalle rakennettiin vuoden 1922 aikana Jokivarren Nuorisoseura ry:lle Rauhala-niminen seurantalo, joka on edelleen toiminnassa. Tila on rekisteröity seuran nimiin 16.1.1930.

KOIVUMÄEN TORPPA

Yrjö Fredrikinpoika Pollari, s. 11.6.1870 Alavudella, oli renkinä Jokelan talossa kun avioitui vuonna 1893 Alavuden Pömpelin talon Aleksandran Margareta Tuomaantytären kanssa. Aleksandra oli syntynyt 5.5.1874 Alavudella. Perhe sai Koivumäeksi nimetyn torpan paikan Pömpelin talon maalta ja sinne muutettiin vuonna 1894. Ilmeisesti lunasti torpan omakseen jo vuoden 1898 tienoilla, mutta lainhuuto on haettu vasta 10.9.1915. Yrjö otti passin 19.1.1906 Amerikkaan lähtöä varten ja oli siellä vuosina 1906-1908. Passin mukaan oli ammatiltaan talollinen ja Suomeen jäi vaimo ja kuusi lasta. Palasi Suomeen noin 1908 ja perheeseen syntyi sen jälkeen vielä yksi poika. Vaimo Aleksandra kuoli vuonna 1912 ja Yrjö avioitui uudelleen vuonna 1913 Hilda Kaisa Tuomaantytär Linnan kanssa, s. 26.1.1874 Alavudella. Yrjö omisti Koivumäen tilan vuoteen 1930 saakka vaikka vuoden 1918 jälkeen olikin myllärinä Myllymäen ja Ikkalan myllyissä, joiden myllytuvissa perhe pääasiassa asuikin.

Yrjö myi Koivumäen tilan vuonna 1930 Matti Aleksanterinpoika Ikkalalle, s. 17.9.1896 Alavus, ja hänen vaimolleen Sanna Maria Heikintytarelle o.s. Koivusaari, s. 12.4.1901 Alavus. He rakensivat uuden talon ostamalleen tilalle.

VIHTORI PUKKILAN TILA

Pömpelin naapuri Matti Vihtori Pukkila, s. 10.11.1892 Alavus, osti 1910-luvun alussa Pömpelin maalta tilan jolle laajensi aluksi Pukkilan Ajokalutehtaan toimintaa. Kiinnekirja on päivätty 13.2.1915. Tilalla Vihtori sekä poikansa Martti alkoivat 1920-luvulla harjoittaa myös auto- ja traktorikauppaa sekä korjaamotoimintaa. Ajokalutehtaan tiloissa aloitettiin vuonna 1920 myös Alavuden Ajokalukoulu kannatusyhdistyksen toimesta.